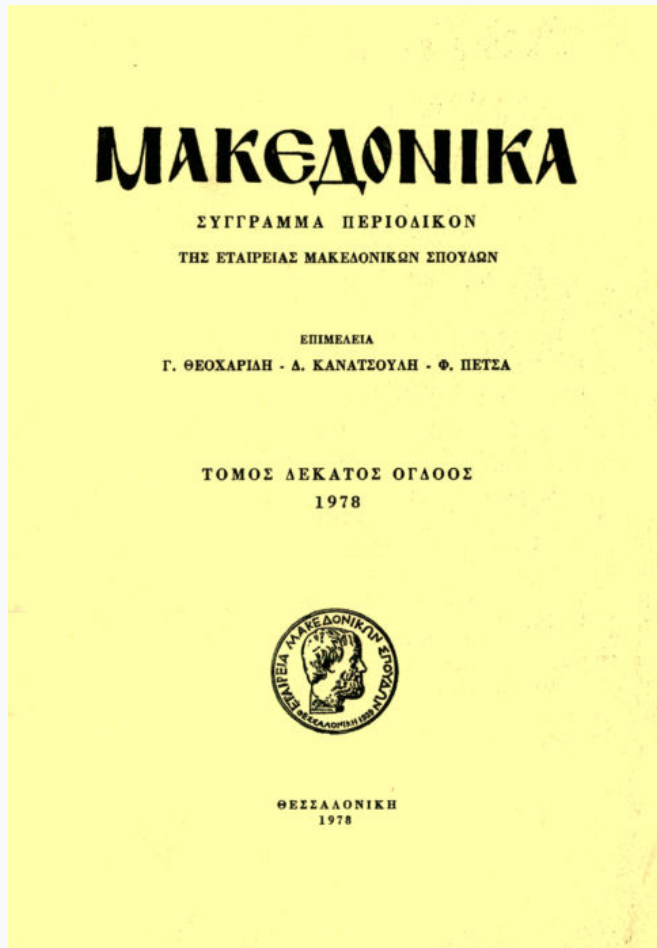

Μακεδονικά

Τόμ. 18, Αρ. 1 (1978)

Η Κλεισούρα στα 1849

Γιάννης Τσάρας

doi: [10.12681/makedonika.496](https://doi.org/10.12681/makedonika.496)

Copyright © 2014, Γιάννης Τσάρας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Τσάρας Γ. (1978). Η Κλεισούρα στα 1849. *Μακεδονικά*, 18(1), 219–225. <https://doi.org/10.12681/makedonika.496>

Η ΚΛΕΙΣΟΥΡΑ ΣΤΑ 1849

1. Σε κάποιο παλιό περιοδικό με τόν τίτλο «Φιλολογικός Συνέκδημος» βρήκα ένα δημοσίευμα από τις 25 του Γενάρη του 1849 με πληροφορίες για την Κλεισούρα της Δυτικής Μακεδονίας, της Έπαρχιας Καστοριάς¹. Ό εκδότης του περιοδικού αυτού Νικόλαος Άργυριάδης παρακάλεσε κάποιον λόγιο φίλο του Κλεισουριώτη να του γράψει για την πνευματική κατάσταση όχι μόνο της Κλεισούρας μα και άλλων μερών που ήταν γύρω της².

Η Κλεισούρα είναι μια από τις τόσες κοινότητες που ίδρυσαν οι πρόγονοί μας στα βουνά της πατρίδας μας από τα πρώτα χρόνια της τουρκοκρατίας. Στη θέση της σημερινής Κλεισούρας δε μπορούμε να υποστηρίξουμε πως υπήρχε πριν άλλος συνοικισμός που τόν συνεχίζει αυτή. Υπάρχει

---

1. «Φιλολογικός Συνέκδημος» σύγγραμμα περιοδικόν υπό λογίων συντασσόμενον, 1 (Αθήνα 1849) 190-192. Για τό περιοδικό αυτό ό εκδότης του φιλοδόησε (1, 304) να είναι σαν ένας άλλος «Ερμής ό Λόγιος» (βλ. Γ. Λάττου, Ό Έλληνικός τύπος της Βιέννης από του 1784 μέχρι του 1821, Αθήνα 1961, σ. 92-114). Και αληθινά μέσα στο φιλολογικό Συνέκδημο βλέπει κανείς να περνούν μερικά από τα πιο γνωστά όνόματα λογίων της εποχής εκείνης, όπως είναι ό Βάμβας, ό Μανούσος, ό Κουμανούδης, ό Σαρίπολος, ό Καστόρχης κ.π.ά., όλοι καθηγητές του Πανεπιστημίου από τους πιο επιβλητικούς και με θέματα για διάφορες επιστήμες.

2. Ό εκδότης του περιοδικού Ν. Άργυριάδης είναι Σιατιστινός. Όπως λέει ό Ίωάννης Άποστόλου στην Ίστορία της Σιάτιστας (βλ. Γ. Άποστόλου, Ίστορία της Σιάτιστας, Αθήνα (1929), έκδ. Δημητράκου, σ. 50-51) στα 1820 υπηρετούσε Σχολάρχης στη Σιάτιστα ό Άργύρης Παπαρίζου που τόν χαρακτηρίζει κιόλας σά «διδάσκαλον ικανώτατον». Ό Παπαρίζου αυτός είχε τρία παιδιά. Τό Δημήτριο που γεννήθηκε στη Σιάτιστα στα 1804, τό Νικόλαο «γλωσσομαθέστατον» και τόν Άθανάσιο «έγκρατέστατον διδάσκαλον της Άρχαίας Έλληνικής», όπως λέει ό ίδιος ό Άποστόλου. Τα παιδιά όμως του Παπαρίζου πήραν για επώνυμο τό πατρωνυμικό Άργυριάδης. Από αυτά ό Δημήτριος και Νικόλαος εξέδωκαν στη Βιέννη στα 1838 τα Πρακτικά με τη δράση του μεγάλου έθνικού εδεργέτη Μπλατσιώτη Βαρόνου Κωνστ. Μπέλλιου στην Αθήνα με τόν τίτλο: «Πρακτικά του Εύγενεστάτου Βαρόνου κυρίου Κωνσταντίνου Μπέλλιου Μακεδόνας, συλλεγέντα υπό των αυταδέλων Δ. και Ν. Άργυριάδων των έκ Σιατιστης της Μακεδονίας, έν Βιέννη της Άουστριας, έκ της τυπογραφίας Άντωνίου Μπένκο, πρώην Άθκούλου, 1838. Πρβλ. Μ. Κάλινδέρη, Ό Βαρόνος Κωνσταντίνος Δ. Βέλιος, 1772-1838, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 62. Ό Δημήτριος εξέδωκεν άκόμα στην Αθήνα στα 1842 τα «Προλεγόμενα εις τόν Όμηρον» τ ό θ Κ ο ρ α ή («Φιλολογικός Σύνδεσμος» 1, 1848, 2). Ό Νικόλαος εξέδωκε τό περιοδικό «Φιλολογικός Συνέκδημος», όπου δημοσίευε άρθρα του πρωτότυπα ή μεταφρασμένα και διασκευασμένα για τη Μακεδονία.

ώστόσο μιὰ παράδοση πὸς παλιότερα ὑπῆρχαν κάπου ἐκεῖ κοντὰ 3-4 μικρο-συνοικισμοὶ ποὺ τοὺς κατάστρεψαν οἱ κλέφτες¹. Τότε οἱ κληρονομηθέντες κάτοικοί τους ἔσμιζαν κι ἔχτισαν ὄλοι μαζί τὴ σημερινὴ Κλεισοῦρα². Τὸ καινούργιο ὄμοσ χωριὸ Κλεισοῦρα, ὅπως βεβαιώνει καὶ τ' ὄνομά του, τὸ ἔχτισαν ἀνάμεσα στὰ βουνὰ Μουρίκι καὶ Βίτσι, σὲ θέση δυσκολοπάτητη. Ὁ Μιχ. Παπαμιχαήλ ποὺ ἀσχολήθηκε τελευταῖος μὲ τὴν ἱστορία τῆς πιστεύει πὸς τὴν ἔχτισαν ἀνάμεσα στὰ 1400 μὲ 1500³. Καὶ εἶναι πιθανὴ ἡ χρονολογία αὐτὴ, ἂν θυμηθοῦμε τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς.

2. Ἀκουστικὴ ἢ Κλεισοῦρα ἀπὸ τὸ 18ο αἰῶνα κι ὕστερα. Γιατὶ ἀπὸ τὸν αἰῶνα αὐτὸν ποὺ πυκνώνουν οἱ ἐμπορικὲς ἀνταλλαγές ἀνάμεσα στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴς παραδουναβίες χῶρες καὶ δημιουργοῦνται ἐκεῖ, ὅπως καὶ σ' ἄλλα μέρη τῆς Εὐρώπης, οἱ Ἑλληνικὲς παροικίες, ἀρχισαν νὰ ταξιδεύουν μὲ τὰ καραβάνια καὶ πολλοὶ πρᾶματευτὰδες. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς πρέπει νὰ ἦταν καὶ πολλοὶ Κλεισουριῶτες, ὅπως βλέπουμε στὰ ἀρχεῖα τῶν παροικιῶν, μιὰ καὶ ἡ Κλεισοῦρα ἦταν «τότε μεγάλος σταθμὸς τῶν καραβανιῶν ποὺ κυκλοφοροῦσαν μεταξὺ Θεσσαλονίκης καὶ Ἀδριατικῆς»⁴. Ἔτσι μέσα σ' αὐτὴ τὴ μεγάλῃ ἐμπορικῇ ζύμωσῃ οἱ Κλεισουριῶτες βρέθηκαν στὰ μεγάλα ἐμπορικὰ κέντρα τῶν παραδουναβιῶν χωρῶν καὶ τῆς Δ. Εὐρώπης (Βελιγράδι, Σεμλίνο, Βουδαπέστη, Δρέσδη, Πάντσεβο, Βιέννη, Γιάσι, Ὀντέσσα, Κωνσταντινούπολη κ.ἄ.), ὥστε νὰ ἰδρῦσουν μερικὰ ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἐμπορικὰ σίτια στὴς χῶρες αὐτὲς καὶ νὰ καταχτήσουν μιὰ τέτοια κοινωνικὴ θέση, ποὺ καὶ τίτλους εὐγένειας καὶ μεγάλα πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ ἀξιώματα νὰ πάρουν⁵.

Γιὰ νὰ προκόψουν ὅμως τόσο γρήγορα καὶ τόσο πολὺ οἱ Κλεισουριῶτες βόηθησαν καὶ ἄλλοι παράγοντες. Ἐπειδὴ ἡ Κλεισοῦρα ἦταν ἓνα σίγουρο

1. Γ. Χατζηκυριακοῦ, Σκέψεις καὶ ἐντυπώσεις ἐκ περιοδείας ἀνά τὴν Μακεδονίαν (1905-1906), Β' ἐκδοση μὲ εἰσαγωγή τοῦ Β. Λαοῦρδα, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 30-31. Γ. Κ., Ἡ Κλεισοῦρα, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον» Σφενδόνη Ν., ἔτος πρῶτον, Θεσσαλονίκη 1925, σ. 116. Μ. Παπαμιχαήλ, Κλεισοῦρα Δυτ. Μακεδονίας, χ.τ. 1972, σ. 5. Γενικότερα βλ. Α. Βακαλόπουλου, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας 1354-1833, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 40-49, 349-394, 412-419.

2. Ἡ λέξις Κλεισοῦρα εἶναι βυζαντινὴ ἀπὸ τὴ λατινικὴ λέξις *clausura* μὲ παρετυμολογία ἀπὸ τὸ κλείνω. Θὰ πεῖ ἓνα στενὸ πέρασμα ἀπὸ τόπο δυσκολοδιάβατο. Θὰ πεῖ ἀκόμα κάθε ταμποῦρι σ' ἓναν τέτοιο τόπο. Γιὰ Κλεισοῦρα στὴ Θράκη μιλάει ὁ Προκόπιος στὸ ἔργο του, Περὶ κτισμάτων, ἐκδ. Haury (Teubner), τ. III, Λειψία 1906, σ. 147, 19 (IV. 11). Βλέπε ἀκόμα στὸν ἴδιο τόμο τὰ λήμματα Κλεισοῦρα καὶ κλείσουρα.

3. Παπαμιχαήλ, Κλεισοῦρα, σ. 8.

4. Σ. Λιάκου, Ἡ καταγωγή τῶν Ἀρμονίων, τουπίκλην Βλάχων, Θεσσαλονίκη 1965, σ. 21.

5. Παπαμιχαήλ, Κλεισοῦρα, σ. 87. J. Paradjanos, Die Spirtas, eine Familie Klissoureotischer auswanderer in der Jugoslawischen Stad Zemun während des 18. und 19. Jahrhunderts, «Balkan Studies», 16, 116-125.

καταφύγιο, ἐγκαταστάθηκαν σ' αὐτὴν καὶ πολλοὶ πρόσφυγες καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη Δυτικὴ Μακεδονία, μὰ πολλὸ περισσότερο ἀπὸ τὴν Ἥπειρο, ποὺ καταλήστεψαν καὶ κατὰκαναν τὰ χωριά τους οἱ Ἄρβανίτες καὶ οἱ κλέφτες¹. Οἱ πρόσφυγες αὐτοὶ ἦταν οἱ περισσότερο ἐμποροὶ καλοστεκούμενοι κι εἶχαν ἐμπορικὲς συναλλαγές μὲ πολλὰς πολιτείες τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης, πρὶν ἐγκατασταθοῦν στὴν Κλεισούρα. Τὶς ἐμπορικὲς αὐτὲς συναλλαγές τους τὶς συνέχισαν φυσικὰ καὶ σὰν νέοι Κλεισουριῶτες κι ἔτσι στάθηκαν κι αὐτοὶ παράγοντες πολῦτιμοι γιὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ πολιτιστικὴ τῆς πρόοδο.

Ἡ Κλεισούρα δὲν ἀνέπτυξε βέβαια κανένα εἶδος βιοτεχνίας γιὰ νὰ πάρει ὄνομα ἀπ' αὐτὴ. Ἦταν ὄμως μεγάλο ἐμπορικὸ κέντρο μὲ πολλὰ καὶ μεγάλη μαγαζιά, γινόταν δυὸ φορὲς τὴ βδομάδα παζάρι, ὅπου ἔβρισκε κανεὶς διάφορα βιοτεχνικὰ προϊόντα ἑλληνικὰ κι εὐρωπαϊκὰ καὶ οἱ δρόμοι τῆς ἦταν πάντα γεμάτοι ἀπὸ κόσμο ποὺ ἐρχόταν καὶ ἀπὸ πολὺ μακρινὲς περιφέρειες γιὰ νὰ ψωνίσει. Μὰ καὶ σὰν κέντρο διαμετακομιστικὸ εἶχε ὅλα τὰ εἶδη τεχνίτες γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων ποὺ περνοδιάβαιναν ἀπὸ κεῖ καὶ συναλλάζονταν μαζί τῆς.

3. Ὅπως ξέρουμε ὁ 18ος αἰώνας, κοντὰ στὰ ἄλλα, ὑπῆρξε κι ἡ ἐποχὴ τοῦ διαφωτισμοῦ γιὰ τὸ Γένος καὶ μέσα στὴν πνευματικὴ αὐτὴ κίνηση ἔχει τὴ θέση τῆς καὶ ἡ Κλεισούρα². Ὁ ἀναφέρω ἐδῶ ἀπὸ τοὺς τόσους λόγιους καὶ σοφοὺς τῆς μόνο τὸ Δ.Ν. Δάρβαρη ποὺ δὲ στάθηκε ἓνας μεγάλος Δάσκαλος τοῦ Γένους, μὰ καὶ φιλόσοφος καὶ παιδαγωγὸς μεγάλος³. Καὶ μόνο τὸ γεγονός πὼς οἱ βιβλιοθήκες τῶν σχολείων τῆς Κλεισούρας εἶχαν περισσότερα ἀπὸ δυὸ χιλιάδες (2.000) τόμους βιβλία, δείχνει πὼς τὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο τῶν κατοίκων τῆς ἦταν ὑψηλὸ καὶ οἱ Κλεισουριῶτες τῆς διασπορᾶς δὲν ἦταν μόνο ἴκανοι ἐμποροὶ, μὰ καὶ ἄνθρωποι μὲ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα. Ἀκόμα καὶ τὸ γεγονός πὼς ὁ ἐκδότης τοῦ «Φιλολογικοῦ Συνέκδημου» ἀπευθύνεται σὲ γνωστὸ τοῦ Κλεισουριώτη ποὺ ἔμενε στὴν Κλεισούρα καὶ ζητᾶει πληροφορίες γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς, ὅπως καὶ τὸ ἴδιο τὸ δημοσίευμα, εἶναι μιὰ ἄλλη ἀπόδειξις τοῦ ὑψηλοῦ πολιτιστικοῦ τῆς ἐπιπέδου.

Στὸ δημοσίευμα αὐτὸ ὁ λόγιος Κλεισουριώτης δίνει πρῶτα τὴν κοινο-

1. W. L e a k e, Travels in Northern Greece, London 4, 1835, σ. 342. Μαρτινιανοῦ, Ἡ Μοσχόπολις, 1330-1930, Θεσσαλονίκη 1957, σ. 163. Πβλ. καὶ Α. Βακαλόπουλου, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας, σ. 305.

2. Κ. Δημαρᾶ, Νεοελληνικὸς διαφωτισμὸς, Ἀθήνα 1977· βιβλίον μὲ πλούσιον φιλολογικὸ ὕλικόν. Τ. Βουρνᾶ, Ἱστορία τῆς Νεώτερης Ἑλλάδας, Β' ἐκδοσις, Ἀθήνα, δ.χ., σ. 35-52.

3. Κ. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, Ἀθήνα 1868, σ. 564-565. Πρβλ. καὶ Ἀνδρ. Δημητρακόπουλου, Προσθήκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν τοῦ Κ. Σάθα, Λειψία 1871, σ. 97. Μαρτινιανοῦ, Μοσχόπολις, σ. 143-144. Γιὰ τοὺς λόγιους Κλεισουριῶτες βλ. Παπαμιχαήλ, Κλεισούρα, σ. 142-164.

τική οργάνωση της Κλεισούρας, γιατί πιστεύει πώς στην κοινοτική της αυτοδιοίκηση χρωστάει την ιστορική της προκοπή. Μιλάει ύστερα για τη γεωγραφική της θέση και τέλος περνάει στην περιγραφή της, όπου δίνει και όλες τις άλλες πληροφορίες που μπορούσε να δώσει. 'Αλλά την εικόνα της κοινότητας της Κλεισούρας ο λόγιος Κλεισουριώτης τη βλέπει και στις γειτονικές της κοινότητες κι έτσι γράφει: «'Εάν τις φρονίμως σκεφθείς εξέταση την ήμετέραν κωμόπολιν και τὰς γαιτονικάς πόλεις και κώμας, θέλει βεβαίως συμφωνήσει μετὰ σοῦ και τῶν περιηγητῶν Εὐρωπαϊῶν, θανμάζων τὰς ἀρχαιοπρεπεῖς ταύτας και οἰνοῖ 'Ελβετικάς και τῆς ἀρχαίας 'Ελλάδος μικράς δημοκρατικάς πολιτείας ἐν αἷς πολῖται, ἀφελῆ βιοῦντες βίον, πολλά και καλά πολλάκις διαπράττουσιν ἔργα...»¹.

Εἶναι λοιπὸν πλούσιο τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ δημοσίευμα αὐτὸ ἀπὸ τὴν Κλεισούρα κι αὐτοῦ βρίσκεται ἡ ἀνάγκη γιὰ τὴν ιστορική αὐτὴν ἀνασκόπηση πὸς θέλει νὰ μᾶς φέρει πιὸ κοντὰ στὴν Κλεισούρα τῆς 25 τοῦ Γενάρη τοῦ 1849². Μὰ ἐδῶ ἄς ἀφήσουμε νὰ μιλήσει ὁ ἴδιος ὁ λόγιος Κλεισουριώτης κι ἄς μᾶς δώσει αὐτὸς τὴν εἰκόνα τῆς Κλεισούρας τῆς ἐποχῆς του.

Ἐκ Κλεισούρας τὴν 25 Ἰανουαρίου 1849

...Μοὶ ἔγραψας ζητῶν πληροφορίας περὶ τῆς φιλολογικῆς καταστάσεως τῶν μερῶν μας, ἀλλ' ἐγὼ (ὁμολογῶ τὸ σφάλμα μου) ἐγέλασα καταρχὰς διὰ τὴν ἐπιθυμίαν σου ταύτην· διότι κατὰ δυστυχίαν ἐφρόνονν και ἐγὼ, ὡς και οἱ

1. Ὁ λόγιος Κλεισουριώτης μιλώντας γιὰ περιηγητὲς Εὐρωπαίους ἴσως νὰ εἶχε ὑπόψη του τὸν Rouqueville πὸς πέρασε ἀπὸ τὴν Κλεισούρα στὰ 1806, ὅταν ταξίδευε στὴ Δυτ. Μακεδονία κι ἔγραψε τὰ παρακάτω:

«...pour arriver à Vlachos Cleisoura. Cette ville, habitée par cinq cents familles de Valaques Dassarets, la plupart, réfugiés de Moschopolis, est surnommée par les Grecs, Cosmopolis, sans qu'ils en donnent la raison. Ses habitants croient que la colonie par laquelle elle fut fondée, arriva dans les hauteurs du mont Sarakina, vers le quinzième siècle, temps où les Turcs, qui désolaient la Macédoine, obligèrent les chrétiens à se retirer dans les montagnes les plus inaccessibles pour éviter l'esclavage ou la mort. Depuis cette époque, la population s'est accrue d'une foule de Valaques qu'une sorte d'instinct porte à rechercher les régions froides, voisines des forêts, des pâturages et des eaux glaciales, qui sont leurs délices. On me cita parmi les habitants de cette ville, plusieurs riches marchands et des kiradgis, qui commençaient alors à fréquenter la route que le commerce venait de se frayer à travers la Bosnie, jusqu'à Costainitza».

F.-C.-H.-L. R o u q u e v i l l e, Voyage dans la Grèce, 2η ἐκδ., τ. II, Paris 1826, σ. 369.

2. Τὸ δημοσίευμα αὐτὸ δὲν εἶναι μόνον ἓνα κείμενο ἱστορικὸ γιὰ τὴν Κλεισούρα τοῦ 1849. Εἶναι ταυτόχρονα κι ἓνα κείμενο ἱστορικὸ και γιὰ τὶς κοντινὲς κοινότητεές της. Πληροφορίες γιὰ τὴν οργάνωση και τὴν αυτοδιοίκηση τῆς Κλεισούρας θὰ βοηθήσουν νὰ καταλάβουμε κάποιες ἰδιορρυθμίεες πὸς παρουσιάζουν οἱ κοινότητες αὐτὲς στὴν αυτοδιοικησή τους. Γι'αὐτὸ και ἡ ἀνατύπωσή του στὰ «Μακεδονικά» θὰ βοηθήσει νὰ τὸ ἔχει πρόχειρο ὁποῖος θὰ χρειαστεῖ νὰ τὸ μεταχειριστεῖ.

πλείστοι παρ' ἡμῖν λόγιοι, ἐπτοημένοι μὲν πρὸς τὰ ξένα καὶ μακρὰν τῆς γεννησῆς ἡμᾶς πατρίδος, καταφρονῶν δὲ τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ σμικρὰ καὶ ἔωλα ταῦτα νομίζων. Διακοινώσας ὁμῶς τὰ γραφόμενά σου πρὸς τινὰ τῶν ἐνταῦθα φίλων σου ἐδιδάχθην παρ' αὐτοῦ τὴν περὶ τῶν μερῶν μας ἰδέαν σου, καὶ ἐπήνεσά σου τὸ φιλόπατρι αἰσθημα καὶ τὴν καλὴν σου περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς κρίσιν. Καὶ τῷ ὄντι εἴμεθα λίαν ἀξιόμμεπτοι, μὴ εἰδότες ὅτι καὶ Θουκυδίδης καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι συγγραφεῖς διὰ τοῦτο μάλιστα ἐφημίσθησαν καὶ τὸ ἑαυτῶν ἀπαθανάτισαν ὄνομα, διότι ἐπιμελῶς καὶ φιλαλήθως τὰ καθ' ἑαυτοῦς εἰς τὴν καθ' ἑαυτοῦς διάλεκτον ἀναγράφαντες, συμβάντα, παρέδωκαν ταῦτα καὶ εἰς τὰς μεταγενεστέρας γενεάς, δοξάσαντες καὶ ἑαυτοῦς καὶ τὰς πατρίδας ἑαυτῶν ἡμεῖς ὁμῶς νομίζομεν σήμερον, ὅτι θέλομεν ἀπαθανάτισαι τὸ ὄνομα ἡμῶν, μεταφράζοντες μυστιόρημα ἢ ἄλλο τι βιβλιάριον ξένον καὶ ἀλλόφρονον μᾶλλον, ἢ ἀναγράφοντες καὶ ἐπαξίως τιμῶντες τοὺς τῶν συγχρόνων ἡμῶν πρὸς εὐκλειαν τῆς πατρίδος ἀξιεπαίνους ἀγῶνας.

Καὶ τῷ ὄντι, ἐάν τις φρονίμως σκεφθεῖς ἐξετάσῃ τὴν ἡμετέραν κοινότητα καὶ τὰς γειτονικὰς πόλεις καὶ κόμας, θέλει βεβαίως συμφωνήσῃ μετὰ σοῦ καὶ τῶν περιηγητῶν Εὐρωπαϊῶν, θαυμάζων τὰς ἀρχαιοπρεπεῖς ταύτας καὶ οἰοεὶ Ἑλβετικὰς καὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος μικρὰς δημοκρατικὰς πολιτείας, ἐν αἷς πολῖται, ἀφελῆ βιοῦντες βίον, πολλὰ καὶ καλὰ πολλάκις διαπράττουσιν ἔργα, ἃξία τῆς προσοχῆς φρονίμου καὶ πεφωτισμένου ἱστοριογράφου. Ἐάν δὲ παρ' ἡμῖν ἦτο στήνῃς τὸ ἀξιοπρεπὲς ἐκεῖνο τῶν προγόνων ἔθος, νὰ ἀναγράφονται ἐν τῇ στήνῃς λαθίναις τὰ καλὰ τῶν καλῶν πολιτῶν ἔργα, δὲν ἤθελον λησμονεῖσθαι τοσαῦται ἀξιεπαῖνοι πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀμελῶς καὶ ἀλαζονικῶς ἡμᾶς ἐπισκεπτόμενοι ἤθελον ἀνεγρίσκει πολλὰ θαυμασμοῦ καὶ ἐπαίνων ἄξια.

Τοιαυτὴ εἶναι καὶ ἡ κοινότης ἡμῶν. Ὁμοδομημένη ἐπὶ τῶν πλευρῶν δενδροφύτου καὶ τερπνοῦ γεωλόγου, οὐχὶ μακρὰν τοῦ Βερμίου ὄρους (τοῦ ὁποίου καὶ τὸ ὄνομα διασώζεται παρὰ τὴν Σιάτισταν καὶ Γεράνειαν Μ π ο ὕ ρ ο ς βαρβαρικώτερον ἀποκληθέντος), καὶ ἔχουσα πολλὰ καὶ ψυχρὰ ὕδατα, παριστάνει σταυροῦ σχῆμα, τοῦ ὁποίου ἡ μὲν μία χεὶρ ἐκτείνεται πρὸς βορρῶν καὶ τὴν εἰς Καστορίαν ἀγούσασ, ἡ δὲ ἑτέρα πρὸς τὸν Ῥοῦγγον καὶ τὸν ἅγ. Ἡλίαν, ἡ δὲ κεφαλὴ πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ γεωλόφου ἅγ. Ἀθανασίου, καὶ οἱ πόδες πρὸς ἀνατολὰς καὶ τὴν πεδιάδα. Κεῖται δὲ εἰς ὑψηλὴν θέσιν καὶ βλέπει πρὸς ἀνατολὰς εἰς ἀχανῆ πεδιάδα πρὸς τὰ Βοδενὰ καὶ τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ ἐπ' αὐτῆς πρὸς δύο μεγάλας λίμνας τὴν τοῦ Ὀστρούβου καὶ τὴν τῆς Ῥάπτισιν ἐγχωρίως καλουμένην καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖσε ὄρη ἢ ἔποψις αὐτὴ εἶναι ὠραία καὶ μαγευτικὴ καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ ἅγ. Ἡλιοῦ καταφαίνεται πρὸς Ν.Α. ὁ γεραρός Ὀλυμπος, ἀπὸ δὲ τοῦ ἅγ. Ἀθανασίου βλέπει ὁ θεατὴς πρὸς τὴν λίμνην τῆς Καστορίας καὶ τὴν παρὰ ταύτην πεδιάδα καὶ τὰ ὑπερκείμενα ὄρη πρὸς δυσμάς πρὸς βορρῶν δὲ κλείεται ἡ πόλις ὑπὸ ὄρους καλουμένου Σι ο υ μ π ρ ε τ ς,

πρὸς δὲ μεσημβρίαν ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸ Βλάτσι βουνοῦ (Μουρίκι), ἔχουσα καὶ ἑξοχὴν τινα ῥογγον καλουμένην καὶ βρύσεις ψυχροῦ ὕδατος. Τοιαύτη δὲ οὖσα περιέχει μόλις ἑνεακοσίας οἰκίας καὶ περὶ τοὺς 3.500 κατοίκους. Ἐὰν δὲ ἤδη ἀποβλέψωμεν εἰς τὰ δημόσια αὐτῆς καταστήματα καὶ τὸ φιλόμοισον καὶ φιλόπατρι τῶν κατοίκων, ὀλιγίστας καὶ παρ' ἡμῖν, τοῖς ἑλευθεροῖς λεγομένοις Ἕλλησι, θέλομεν εὑρεῖ ἐπίσης ἀκμαζούσας κομποπόλεις. Διότι καὶ παρ' ἡμῖν, φίλε, ὅπου ὑπάρχει ὁμόνοια καὶ ζῶσι φιλόμοισοι καὶ συνετοὶ πολῖται, καὶ παρ' ἡμῖν προοδεύουσι τὰ κοινὰ καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, ἡ δὲ ἑλληνικὴ εὐφροσύνη καὶ τὰ ἀνυπέροβλητα φαινόμενα ὑπερπηδᾷ ἐμπόδια, ἐν μόνον ὑπάρχει ὁ θεάρεστος ὑπὲρ τοῦ κοιῆς συμφέροντος ζήλος, καὶ ἡ ἀξιάγαστος καὶ ἱερά ὁμόνοια.

Ἐχει λοιπὸν καὶ ἡ πατρις ἡμῶν ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ δύο ἀξιοπρεπεῖς ναοὺς, εἰς δύο οὖσα ἑνορίας διηρημένη, τὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου εἰς τὰ ἄνω καὶ Δ. καὶ τὸν τοῦ ἁγ. Δημητρίου εἰς τὰ κάτω καὶ πρὸς Ἄνατ. ἐν δὲ τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ τούτου ὑπάρχει καὶ ἡ Ἑλλ. ἡμῶν Σχολή, με βιβλιοθήκην καὶ σφαίρας, καὶ τρεῖς διδασκάλους· ὧν ὁ μὲν Δημ. Παπαχαρισιάδης εἰκοσαετίαν ἤδη ὀλην διδάσκει τὴν νεολαίαν ἡμῶν, συμβουλευὼν καὶ νοουθετῶν ἐπὶ τὰ καλὰ νέους τε καὶ γέροντας, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, κατ' οἰκίαν τε καὶ ἐν τῷ ναῷ τοῦ θεοῦ. Ὁ δὲ Σχολάρχης ἡμῶν Κ. Δημ. Ἄνασ. Λάσκαρις, κολῶς κατηρητομένος μετ' τὴν νεωτέραν παιδείαν διδάσκει καὶ ποδηγητεῖ ἐπαξίως τοὺς νέους ἡμῶν πρὸς τὰς ἐκ τοῦ Ἑλικῶνος ὀρυμνένας κλεινάς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Μνημοσύνης θυγατέρας. Παρὰ τὴν Ἑλλ. Σχολὴν φιλοδοξοῦται καὶ τὸ ἀλληλοδιδασκτικόν, χρῆζον ὁμως τοῦτο πλειοτέρας παρὰ τῶν πολιτῶν ἐπιμελείας, ὡς ἡ πρώτη καὶ κρατίστη βάσις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς κρείτονος παιδείας. Ἐῖθε δὲ οἱ φιλόμοισοι συμπολιταὶ μου νὰ ἐπιστήσωσι τὴν σύντονον προσοχὴν των πρὸς τελειοποίησιν τοῦ δημοφιλεστάτου τούτου καταστήματος καὶ καθίδρυσιν καὶ σχολείου τῶν κορασίων, ἀποστέλλοντες ὅπου δεῖ ὑπότροφόν τι πτωχὸν κοράσιον, διὰ νὰ ἀποκατασταθῇ ἀξία νὰ διδάξῃ ἔπειτα καὶ προσαγάγῃ εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν ἀληθινὴν ἠθικὴν τὰς ἑαυτῆς συμπολίτιδας.

Προήγαγε δὲ ἡ πατρις ἡμῶν καὶ ἄλλους μὲν κλεινοὺς ἄνδρας, καὶ τοὺς πορὰ πᾶσι δὲ γνωστοὺς ἀνταδέλφους Δαβάρεις, πολλῶν καὶ καλῶν συγγραμμάτων ἐκδότας, ἔτι δὲ τὸν σεβάσμιον καὶ ἀοίδιμον Ἀρχιεπισκοπικὸν Σωφρομόιον Μπαρτζοῦλαν, ὅστις ὑπῆρξε καθίδρυτὴς τρόπον τινὰ τῆς Σχολῆς, καταβαλὼν 34 χιλ. γρ. κεφάλαιον. Τούτου ἡ προτομὴ διαφυλάττεται ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς βιβλιοθήκης πρὸς αἰώνιον μνημόσυνον· ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Μιχ. Στ. Μπαρτζούλας ἐξέδωκε Γαλλικὴν γραμματικὴν. Προσέφερε δὲ εἰς πλουτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης πολλὰ βιβλία καὶ ὁ φιλόμοισος Παπᾶ Κώστας Ντούλης, ἐν οἷς καὶ τὰ ἅπαντα τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Βασιλείου. Κατὰ τὴν ἑορτὴν δὲ τοῦ ἁγ. Σπυριδῶνος τελεῖται ἡ ἑορτὴ τοῦ σχολείου, τοῦ ὁποῖου ἡ σφραγὶς φέρει τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγ. τούτου. Ἐκ δὲ τῶν ἐπιζώντων φιλομούσων

ἀνδρῶν, ἃς μᾶς συγχωρηθῆ ἐπὶ τοῦ παρόντος (διότι ἄλλοτε θέλομεν ἀναφέρει καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀξίους ἐπαίνων διὰ τὸ φιλόμουσον αὐτῶν) νὰ ἀναφέρωμεν τοὺς Κυρίους Σίμου Ἰ. Σιμῶτα καὶ Ἀθ. Μπήκαν, τοὺς διὰ συνετῶν καὶ ἐντόνων προτροπῶν τε καὶ συμβουλῶν πολλὴν παρέχοντας ὠφέλειαν ἔτι δὲ τὸν ἱατρὸν Πέτρον Χ. Βιλάον, τοὺς Κυρίους Ἐμμανουὴλ Μπέζην, φιλομουσώτατον καὶ ἀξιοσέβαστον, καὶ Γεώργιον τὸν Λέκον, τῶν ὁποίων ὁ τελευταῖος μάλιστα, ὡς νεώτερος καὶ μᾶλλον φερέπονος, πολλὰ ἐπεμελήθη τῆς πατρίδος καταστήματα, κατορθώσας ἰδίως καὶ νὰ φέρῃ ἀπὸ δύο ὥρῶν ἀποστάσεως ὕδωρ ψυχρότατον καὶ ὑγιέστατον εἰς τὴν πόλιν, σχίσας βράχους, οἰκοδομήσας βρύσεις· καὶ ἀνεγείρας κρεωσφαγεῖα καὶ ἐργαστήρια δαπάνῃ τῆς σχολῆς. Ἀλλ' ὁ διὰ τὰ ἔργα αὐτῶν ἀξίως ἔπαινος ἀποδίδεται καὶ ἀνήκει κατὰ μέγα μέρος εἰς ὄλην τὴν πατρίδα καὶ σύμπαντας τοὺς φιλομούσους ΚΛΕΙΣΟΥΡΙΩΤΑΣ.

Ἄς ἐνθυμηθῶμεν τοὺς προγόνους ἡμῶν, τοὺς ζηλοτύπους ἐκείνους Ἀθηναίους, οἵτινες οὐδ' εἰς τὸν Μιλτιάδην ἐσυγχώρουν νὰ τιμᾶται μόνος, ὡς μετὰ τῶν ἄλλων καὶ οὐχὶ μόνος ἀριστεύσας. Τοῦτο ἔχοντες κατὰ νοῦν καὶ οἱ κλεινοὶ ἡμῶν συμπολιταὶ τὸν πάντα ἔπαινον ὑπὲρ ἀπάντων θέλοσι τῶν οὐμπολιτῶν, ἀρκοῦμενοι αὐτοὶ καὶ εὐγνωμονοῦντες μάλιστα, ὅτι ἡ πατρίς αὐτοὺς ἐξελέξατο σκεύη τῆς ἐκλογῆς της, ἀναγορεύουσα αὐτοὺς ἐπαξίως ἐπιμηλητὰς καὶ ἐφόρους καὶ προστάτας τῶν φιλανθρωπικῶν καὶ φιλοπαιδευτικῶν τῆς πατρίδος καταστημάτων. Αὕτη δὲ ἡ κοινοφροσύνη καὶ ἐντελής δμόνοια σῶζει τὰς πόλεις, καὶ ἐδόξασε καὶ δοξάσει σὺν θεῷ καὶ τὴν ἡμετέραν πατρίδα.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΑΣ

RÉSUMÉ

Jean Tsaras, Clissoura en 1849.

L'auteur, après une brève introduction sur l'histoire de Clissoura, édit un texte publié dans la revue «Philologuicos Synecdimos» le 25 Janvier 1849, qui fournit des renseignements sur Clissoura de cette époque.